

Rodrigo Borja (Quito, 1935) és, tal com nom i planta podrien fer pensar, efectivament, descendent d'Alexandre VI. De la branca americana de la famosa nissaga.

I més: fundador del partit Izquierda Democrática, especialista en ciència política i president de l'Equador entre 1988 i 1992. Hi conversem.

“Roderic va ser espectacular”

Després d'Alexandre VI la nissaga va continuar. Prou encara com per donar-li a la història més noms il·lustres –amb sant inclòs– i permetre que el rastre es pugui resseguir fins a l'actualíssima contemporaneïtat. Només que, per fer-ho, haurem de deixar enrere la Mediterrània i travessar l'oceà.

Rodrigo Borja, el jove més fill de Rodrigo Borja, fill, al seu torn de Rodrigo Borja, expresident de l'Equador, és descendent, com son pare i avi, de Francesc de Borja i Aragó (parent de sant Francesc de Borja i, per tant, del papa Roderic), que va arribar a l'Amèrica del Sud per exercir de virrei del Perú al segle XVII. Quant a descendència, aquesta branca borgiana tampoc no s'ha estat de noms destacats: hi va haver un Juan de Borja capità general i governador del regne de Nova Granada (a grans trets, les actuals Colòmbia i Equador) i un altre Juan de Borja alcalde de Quito, ciutat on va néixer l'actual patriarca de la nissaga. I cal destacar com en la qüestió de noms s'ha mantingut la tradició de la família: “El meu pare era molt donat a tot això de la genealogia –recorda l'expresident–. Jo, no tant. Però suposo que aquest va ser el motiu que em bategessin com em va batejar...”.

A l'hora de parlar d'avantpassats, Rodrigo recorda l'avi –“el doctor Borja”–, que alguna biografia descriu com a home “de caràcter indòmit” i que,

apunta el nét, “va ser probablement un dels més grans juristes d'hispanoamèrica”, i el pare, Luis Felipe Borja, socialista i capdavanter devers 1940, d'una revolta contra l'aleshores president i representant del liberalisme plutocràtic, Carlos Alberto Arroyo: “El meu pare era un home terriblement valent. Mai no el vaig sentir pronunciar la paraula por i això el va portar a intentar derrocar una tirania per la força mitjançant l'assalt al palau presidencial. No li arribaren les armes a temps i per això l'intent es va frustrar.” I Rodrigo fa una pausa, com de respecte o cerimònia –o totes dues coses, que no està pas renyit el sentiment amb el gust per l'escena–, després d'escollir els mots que la història atribueix al pare –“les persones més propenses als perills són les que refusen el risc”–, i la completa: “És que els perills són com els gossos: mosseguen els que en pretenen fugir.”

Després riurà, encara, si algú li comenta que la frase –totes dues– sonen borgianes, o si alguna conversa evoca l'esperit de Cèsar en la seva mateixa determinació: no és cert, president, que vàreu participar en un duel? “Bé, no va ser un duel formal, amb padrins i demés. Ens vam trobar cara a cara al carrer amb un adversari, i l'adversari em va dir si estava armat, jo li vaig dir que sí, es va disposar a treure l'arma, jo vaig treure la meua, vam disparar i jo vaig errar el tret –la qual cosa és estranya, perquè sóc bon tirador–, però

ell no va fallar: una bala del calibre 22 em va encertar a la costella, lamentablement. O afortunadament, perquè avui els ho puc explicar”.

De la llegenda negra, aquest Borja immers durant anys en la batalla política, n'ha conegut algun ús actualitzat: mai no li ha pesat el cognom, assegura, malgrat que “certs adversaris van intentar fer relació amb determinats ascendents valencians. Recordo, per exemple, que en una de les campanyes electorals en les quals participava com a candidat a la presidència, van ocupar espais a la televisió amb una novel·la de nul·la qualitat artística però en la qual la família hi quedava molt mal parada. A més, el personatge principal no s'anomenava Alexandre VI ni ‘Borgia’ –com sol succeir–, sinó ‘Rodrigo Borja’, precisament: s'hi formulava clarament el missatge subliminal en perjudici de la meua candidatura.”

A l'hora de definir l'altre Roderic Borja, el papa Alexandre VI, Rodrigo li traça un perfil concret: “Era un home molt intel·ligent, amb un gran instint polític i un nítid afany de poder. La seva actuació en l'escenari públic, immersa en la història europea, va ser espectacular. Va marcar una veritable empremta. Fins i tot considerant la falta d'escrúpols per assolir els objectius

Burckard i la llegenda negra dels Borja

L'opinió de **Maria Toldrà**

Els orígens de la llegenda negra borgiana són difícilment comprensibles sense tenir en compte què implica per als italians l'accés de Roderic de Borja al papat, l'estiu del 1492, amb el nom d'Alexandre VI. Roma es torna a omplir de *catalani* (valencians, catalans, mallorquins i fins i tot aragonesos), disposats a fer fortuna ràpida. La política de consolidació dels estats pontificis i de promoció social i territorial dels seus fills que duu Alexandre atempta sovint contra els interessos de les petites senyories i els regnes afeblits d'Itàlia. En definitiva, el papat és una peça més que conforma l'inestable equilibri polític de la península, amenaçat per les corones de França i Aragó. Les variables aliances del papa estranger tenen una repercussió pública immediata i són objecte de comentaris que, en boca dels més crítics, troben un terreny adobat en la vida privada d'Alexandre. I no pas per principis exclusivament morals: tal com el nunci Desprats recordava a la reina Isabel, dita la Catòlica gràcies a Alexandre, els papes anteriors tenien un història encara pitjor.

L'alsacià Johannes Burckard és un espectador de la nova situació. Ha fet carrera a la cúria i ocupa el càrrec de cerimonier des del 1483; com a tal organitza algunes de les cerimònies que se celebren al Vaticà i atén consultes sobre protocol. Escriu un dietari o *Liber notarum*, de caràcter eminentment pràctic, que ara es pot llegir en català en l'antologia preparada per Mariàngela Vilallonga i el seu equip. Seguint un ordre cronològic, hi recull descripcions d'actes solenns que poden ser útils per organitzar futures cerimònies; hi anota anades i vingudes del papa i els cardenals, visites de personalitats, notícies polítiques i militars, i anècdotes sobre la vida a la cúria; les més sucoses són les que afecten Alexandre i els seus fills. Burckard, en un llatí poc acurat, enregistra lacònicament les accions del papa a favor d'aquests i els incidents en què l'un i els altres trenquen el protocol o fan gala d'una conducta que no es correspon al seu rang, per exemple quan Cèsar Borja abandona la carrera eclesiàstica per convertir-se en un príncep laic o quan Lucrècia exerceix de governadora del Vaticà. Per no parlar d'alguna orgia celebrada al Vaticà.

Aquest anecdotari és a la base de la llegenda negra dels Borja. S'ha dit que Burckard estava en una posició privilegiada per observar com era Alexandre realment i descriure'l amb imparcialitat. És una idea que cal matisar. En primer lloc, per qüestions biogràfiques: el cerimonier té lligams amb els Della Rovere, enemics del papa. I no aconseguirà un bisbat, premi a una carrera a la cúria o a la fidelitat al pontífex, fins pocs mesos després de la mort d'Alexandre. La frustració podria explicar, doncs, els passatges antiborgians del dietari. Alguns són especialment durs, com ara l'anònima carta a Silvio Savelli, un catàleg de crims borgians que Burckard copia sencer.

Una altra qüestió: què llegim quan llegim Burckard? La transmissió textual de l'obra és complexa. Els cerimoniers posteriors anoten i continuen l'obra, però algunes còpies incorporen les notes com si formessin part del text original. Fins i tot hi ha un manuscrit que no conté els passatges antiborgians: són una interpolació posterior de Burckard o bé d'una mà tardana, com afirmen els apòlogistes catòlics del papa Borja? Sembla que Alexandre somreia davant dels llibels, però Cèsar no païa bé les crítiques: les hauria permès en un oficial tan proper?

Però més que no posar en dubte, sense fonament, l'autenticitat dels fragments antiborgians, resulta molt més interessant situar-los en el seu context. Perquè algunes anècdotes que Burckard explica també es troben en altres dietaris i en els informes que els ambaixadors instal·lats a Roma envien als seus senyors; aquests papers corren de mà en mà, i el seu grau de virulència antiborgiana és inversament proporcional al grau de satisfacció dels redactors amb la política d'Alexandre. Roma és aleshores un centre neuràlgic, un vaivé constant de persones, llibres i notícies. Mai no s'havia disposat de tants vehicles per difondre la informació: les relacions i els informes sobre fets actuals, manuscrits o impresos, públics o privats, anunciaven l'eclosió del periodisme. L'escriptura, en una societat cada cop més alfabetitzada, és una arma propagandística de primer ordre. I Burckard n'era conscient, com tants altres contemporanis.

Institut Internacional d'Estudis Borgians

que s'havia marcat". I insisteix aquest Borja equatorià a posar també els seus actes en l'època i en el lloc concrets: "el Renaixement va ser una etapa de passió en molts aspectes", i els Borja foren homes del seu temps: "No eren tan dolents com els pintaven. Potser és que no van aconseguir que els perdonessin el delictes de, no essent italians, entrar al Vaticà".

L'interès per la política és, també al segle XXI, marca de la nissaga. Només que des d'una altra òptica: *Ètica i política* és, precisament, el títol d'un dels seus assaigs (que "segurament no serviria de gaire als afanyes de conquesta i domini d'Alexandre VI", apunta). Des del seu "socialisme que combina amb la llibertat", Rodrigo Borja creu en la "construcció d'una societat moral —i

parlo d'una moralitat laica, és clar" i entén la política com "una missió d'altruisme, de servei a la comunitat: progrés social, desenvolupament humà".

És difícil aventurar què n'hauria dit Roderic. Qui sap si fins i tot hi hauria estat d'acord; segons, potser, qui fos la "comunitat".

Núria Cadenes